

**Методичне об'єднання бібліотек
закладів вищої освіти м. Вінниці**

**Бібліотека
Вінницького національного медичного
університету ім. М. І. Пирогова**

“Актуальні аспекти в діяльності бібліотек: сучасний погляд, практичний досвід”

***Матеріали
науково-практичної конференції***

***20 березня 2018 року
м. Вінниця***

Методичне об'єднання бібліотек
закладів вищої освіти м. Вінниці

Бібліотека Вінницького національного медичного
університету ім. М. І. Пирогова

**«Актуальні аспекти
в діяльності бібліотек:
сучасний погляд, практичний
досвід»**

Матеріали
науково-практичної конференції

20 березня 2018 року, м. Вінниця

м. Вінниця

УДК 021.6:005.336.4(06)

А 43

Укладач Мельник М. І., заступник директора бібліотеки
Відповідальна за випуск Кравчук Н. М., директор бібліотеки

А 43 «Актуальні аспекти в діяльності бібліотек: сучасний погляд, практичний досвід» : матеріали науково-практичної конференції (20 березня 2018 р., м. Вінниця) / Бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова ; уклад. М. І. Мельник, відп. за вип. Н. М. Кравчук. – Вінниця, 2018. – 88 с.

Збірник матеріалів містить доповіді бібліотечних фахівців бібліотек закладів вищої освіти м. Вінниці, які були оприлюднені на науково-практичній конференції «Актуальні аспекти в діяльності бібліотек: сучасний погляд, практичний досвід», яка відбулася 20 березня 2018 р.

Видання адресовано працівникам бібліотек різних типів і форм власності.

Матеріали відтворено зі збереженням змісту, стилю та орфографії оригіналів, наданих авторами.

УДК 021.6:005.336.4(06)

Вступне слово	
Кравчук Неліна Миколаївна.....	4
Бібліотеки – перезавантаження	
Карягіна Наталія Олександрівна.....	6
Формування фонду на сучасному етапі	
Денисюк Ганна Анатоліївна.....	11
Впровадження УДК у бібліотеці ВНАУ	
Дудкевич Наталія Григорівна.....	24
Красзнавча діяльність бібліотеки ВНМУ у відтворенні історичної пам’яті про університет	
Юрчишина Ольга Анатоліївна.....	38
Інновації в культурно-просвітницькій роботі – важлива складова моделі сучасної бібліотеки закладу вищої освіти	
П’ятак Олена Анатоліївна.....	52
Професійна етика та культура бібліотечного обслуговування	
Борисова Ольга Савівна.....	67
Зміни продиктовані часом: нові ресурси та можливості бібліотеки	
Шаповалова Вікторія Юріївна.....	83

Тож нам з вами треба намагатися зробити все, щоб потрапивши до бібліотеки, кожен був упевнений: вона стане його ексклюзивним життєвим середовищем. А читач, розмовляючи із бібліотекарем, буде відчувати підтримку однодумця. І тільки в бібліотеці нехай буде можливість сконцентруватися на своїх планах, проектах, думках. Нехай між полицями і запахом книг почне жити особливий проект розвитку кожного.

Свою зустріч з першокурсниками я завжди закінчую словами нашого ректора: «Читайте книжки, мисліть і постійно вдосконалюйтеся». І від себе додаю: читання зробить вас сильними, допитливими, вимогливими та розумними. А розумній людині нестрашні ніякі перезавантаження. І ще кілька слів на захист друкованої книги:

- Я знаю все! – сказала Вікіпедія.
- У мене все можна знайти, – похвалявся Google.
- Я самий головний у світі! – сказав Інтернет.
- Ну, ну... – тихо відповіла електрика.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Денисюк Г. А.,
завідувач відділу маркетингу ВТЕІ КНТЕУ*

Процес формування бібліотечного фонду з давніх часів хвилював бібліотекознавців всіх країн. Сьогодні дослідження в цій галузі зосереджені у великих науково-методичних центрах України – національних, універсальних і спеціальних бібліотеках. Теорія і практика формування

фонду бібліотеки, у теперішній час, складається на основі використання великого досвіду минулого і врахування світових досягнень. При формуванні бібліотечного фонду необхідно враховувати те, щоб його зміст відповідав розвитку науки, економіки, культури; оперативно і повно комплектувався вітчизняними і зарубіжними виданнями; щоб створювалася система забезпечення бібліотек літературою, здійснювався державний облік і зберігання документів.

Формування бібліотечного фонду складається з наступних технологічних процесів: **моделювання, комплектування, обліку документів, організації та управління фондом.**

Перший процес – **моделювання** – це створення моделі фонду і виявлення найбільш раціональних способів його формування.

Комплектування – основний процес формування бібліотечного фонду, процес наповнення його документами, постійне оновлення фонду.

Облік документів – це комплекс операцій, які забезпечують одержання точних відомостей про обсяг, склад та рух фонду.

Наступний процес – **організація фонду** і зберігання в приміщеннях бібліотеки.

І останній – **управління фондом** – це планування роботи з фондом на основі вивчення його розвитку, створення апарату управління фондом, технології прийняття рішень з оптимального його формування.

Процес комплектування, один з основних елементів формування бібліотечного фонду, який має забезпечити повноту відбору і оперативного придбання творів друку та

інших документів. Він включає поповнення фонду (комплектування та доукомплектування), звільнення фонду від морально і фізично застарілої літератури, поділ фонду за призначенням, видами видань або іншими ознаками.

Сам термін «комплектування» ввійшов в бібліотечний лексикон на початку ХХ ст., хоча зустрічався і раніше в працях науковців.

Виходячи з визначень відомого фондознавця М.П. Васильченка, які відображені на слайді, видно, що комплектування – процес двосторонній, в якому обидві його сторони знаходяться між собою в діалектичній єдності, та безперервний: одного разу почавшись, він не закінчується до тих пір, поки існує сама бібліотека.

Розглянувши походження терміну «комплектування», сутність його поняття і провівши аналіз терміносистеми можна зробити такі висновки:

- з появою перших бібліотек виникає поняття «формування», хоча по суті це було «комплектування», яке виокремилось набагато пізніше як один з основних процесів формування бібліотечного фонду;
- комплектування фонду бібліотеки, так як і його види, до цього часу не мають однозначного чіткого визначення. Та загальним у всіх них є: оновлення, чисельне поповнення фонду новими документами у відповідності з задачами бібліотеки та попитом користувачів. Разом з тим, вилучення з фонду зустрічається не у всіх формулюваннях.

Наприклад, М.П. Васильченко розрізняє три основних види комплектування: початкове, поточне і ретроспективне.

Ю. М. Столяров визначає поточне, ретроспективне та рекомплектування.

Т.О. Долбенко розкриває чотири види комплектування бібліотечного фонду: ретроспективне, початкове, додаткове і поточне.

Усі види комплектування після початку функціонування бібліотеки реалізуються одночасно, перетворюючи його на єдиний процес.

При формуванні своїх фондів всі бібліотеки, незалежно від їх видів та форм власності регулюються відповідними законами, постановами, положеннями, інструкціями та іншими регламентуючими документами, виконання яких є обов'язковим. Основними є Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про обов'язковий примірник документів», «Про публічні закупівлі», Постанови Кабінету Міністрів. А також різні Положення (про відділ, про систему фондів бібліотеки, про фонд, його формування), спеціальні технологічні інструкції, які розробляються кожною бібліотекою.

Метою процесу поповнення фонду бібліотеки є надходження нових профільних документів.

Процес поповнення бібліотечного фонду включає в себе майже всі види комплектування, крім рекомплектування. Незважаючи на деякі їх технологічні відмінності, можна вибудувати **загальний алгоритм поповнення фонду**, який відображений на слайді. Це:

1. Аналіз зовнішнього документного потоку.
2. Первинний відбір документів.
3. Замовлення видань.
4. Прийом нових надходжень.

Процеси ринкових перетворень, підвищення

конкуренції на ринку праці вимагають постійного вдосконалення підготовки сучасних фахівців. Досягнення успіху в цьому напрямку багато в чому залежить від розвитку інформаційного забезпечення навчального процесу. Сучасна бібліотека вищого навчального закладу, як важливий інформаційний центр, займає в навчальному та науковому процесі все більш важливе місце. Вона неможлива без застосування новітніх технологій і пов'язаних з ними нових форм бібліотечного та інформаційно-бібліографічного обслуговування. Сьогодні впровадження комп'ютерних технологій в роботу бібліотек не данина часу, а одна з основних умов для подальшого розвитку і існування самих бібліотек і прогресу бібліотечної науки.

Бібліотека Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету є важливою складовою єдиного інформаційно-освітнього простору вищого навчального закладу, від ефективності роботи якої залежить якість навчального та наукового процесу.

Як один з головних структурних підрозділів інституту бібліотека забезпечує повне, якісне і оперативне бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування студентів, аспірантів, наукових, науково-педагогічних працівників, співробітників інституту, а також сторонніх користувачів відповідно до Правил користування бібліотекою.

Бібліотека координує та кооперує свою діяльність зі структурними підрозділами вищого навчального закладу, співпрацює та взаємодіє з бібліотеками інших систем та відомств, інформаційними центрами, організовує роботу з

представниками кафедр і наукових підрозділів інституту, надає їм необхідну допомогу.

Фонд бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ є універсальною базою для навчального процесу і наукових досліджень в області економіки торгівлі, з питань економіки і фінансів, менеджменту і бізнесу, інформаційних систем та технологій, правових і суспільно-політичних питань. Він не обмежується лише навчальною літературою, а містить наукову і художню літературу, енциклопедичні та довідкові видання, словники, збірники законодавчих матеріалів, нормативно-технічну документацію, спеціальні види науково-технічної літератури, неопубліковані матеріали, періодичні та інформаційно-бібліографічні видання.

Керуючись навчальними планами, замовленнями факультетів, бібліотека ВТЕІ КНТЕУ використовує різні можливості для поповнення фондів відповідно до профілю вищого навчального закладу та інформаційних потреб усіх категорій користувачів. Поповнення проходить шляхом придбання наукової, навчальної, довідкової, художньої літератури, періодичних видань, компакт-дисків та електронних БД, шляхом книгообміну, отримання в дар та з інших джерел. Нові надходження проходять наукову та технічну обробку, предметизуються та класифікуються. Бібліотека також здійснює організацію, раціональне розміщення та облік основних та підсобних фондів, їх зберігання, реставрацію, консервацію та копіювання.

Згідно з діючими законодавчими актами бібліотека ВТЕІ КНТЕУ систематично аналізує використання фонду з метою оптимізації, вилучає документи, що втратили актуальність, наукову та виробничу цінність, зношені, дефектні та дублетні примірники.

Формуванням бібліотечного фонду займається **відділ маркетингу** бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ.

Основні його завдання та функції:

- відділ веде науково-обґрунтоване формування бібліотечного фонду для інформаційного забезпечення наукових та навчально-виховних програм вищого навчального закладу;
- забезпечує облік, наукове і технічне опрацювання літератури, що надійшла до бібліотеки за допомогою автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи «УФД/Бібліотека».

Комплектування фонду бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ здійснюється відповідно до завдань, визначених Положенням про бібліотеку, Положенням про відділ маркетингу, Положенням про порядок формування та збереження фондів, Тематико-типологічним планом комплектування, а також з урахуванням інформаційних потреб користувачів.

Впровадження засобів комп'ютеризації в роботу відділу маркетингу бібліотеки внесло істотні корективи в організацію основних технологічних процесів, у саме розуміння технології комплектування. Інноваційні технології комплектування фонду зумовили новий підхід до накопичення документно-інформаційних ресурсів бібліотеки вищого навчального закладу. Застосування новітніх інформаційних технологій допомагає відділу маркетингу оперативно знайомитись з асортиментом книжкового ринку, використовуючи нові форми та джерела комплектування.

Основними критеріями відбору документів є їх актуальність, цінність та профільність, важливим чинником

є плановість і системність поповнення фонду. Зазначене є теоретичними засадами комплектування фонду.

Нині найскладнішою проблемою при формуванні бібліотечного фонду є нерегулярність виділення коштів на процес документопостачання. Внаслідок цього скорочується обсяг надходження нової літератури. Основними джерелами комплектування бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ в останні роки були:

- видавництва та книготорговельні організації України;
- передплата періодичних видань;
- книгообмін;
- подарункові видання;
- придбання повнотекстових баз даних;
- копіювання документів;
- документи, отримані взамін втрачених та пошкоджених;
- центр підготовки науково-методичних видань КНТЕУ;
- видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ.

На сьогоднішній день на зміну паперовим державним тендерам прийшла електронна система публічних закупівель ProZorro. Система надає повний доступ до комерційних пропозицій всіх учасників та ходу торгів. У систему викладається повна інформація про товар, послугу або роботи переможця, включно з укладеним договором. Побудований простий доступ, просте користування та проста участь.

Фонд бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ на 1 січня 2018 р. нараховує 233 тис. 310 одиниць зберігання. З них: 215 тис. 163 прим. книг, 16 тис. 578 прим. періодичних видань. З 2015 р. бібліотечний фонд поповнюється мережними локальними документами (електронними повнотекстовими

копіями навчально-методичної літератури, які передаються із видавничо-редакційного відділу інституту), їх на сьогоднішній день 1466 одиниць. Також у фонді бібліотеки є 46 одиниць зберігання неопублікованих документів – це кращі примірники випускних кваліфікаційних проектів (робіт).

У 2017 р. фонд бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ збільшився на 2 тис. 352 облікові одиниці.

Щодо джерел надходження, то основне джерело – це видавничо-редакційний відділ інституту. Крім того, навчально-методична література надходить з Центру підготовки навчально-методичних видань КНТЕУ. Також бібліотека співпрацює з видавництвом «Центр учбової літератури». В минулому році було сформовано замовлення на придбання літератури цього видавництва на суму 50 тис. грн., придбано 255 прим. видань, а також Універсальну десяткову класифікацію.

В бібліотеці продовжується благодійна акція «Подаруй бібліотеці книгу». Інформація про умови акції розміщується на веб-сторінці бібліотеки на сайті інституту. Книгозбірня з вдячністю отримує в дар примірники, які займають належне місце у фонді бібліотеки, поповнюючи його новими актуальними документами. Надходження, подаровані бібліотеці фіксуються, обліковуються, обробляються. Так, в 2017 р. бібліотеці було подаровано 39 прим.

На жаль, за останні три роки можна прослідкувати тенденцію зменшення надходжень до фонду бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ, що відображено на слайді.

Враховуючи вимоги часу, в 2016 р. для науково-педагогічних працівників та студентів адміністрацією

інституту було придбано повнотекстову базу даних навчальних видань видавництва «Центр учбової літератури», яка надає доступ до більш як 1000 назв підручників, навчальних посібників економічної тематики. Цей ресурс доступний в локальній мережі інституту із можливістю копіювати або скачувати як окремі розділи підручників, так і всі видання.

З метою ефективного використання бібліотечного фонду постійно проводиться аналіз його стану. Велика увага приділяється його оновленню, очищенню від застарілої та зношеної літератури. Так, в 2017 р. було відібрано і списано 907 прим. зношених та загублених читачами видань.

Постійно проводиться аналіз стану забезпечення навчальних дисциплін навчально-методичною літературою за допомогою БД «Книгозабезпеченість», яка дозволяє прослідкувати книгозабезпечення навчальних дисциплін, які закріплені за кафедрами інституту, та надавати дану інформацію при формуванні ліцензійних та акредитаційних справ. З огляду на це важливу роль в організації комплектування бібліотечного фонду відіграє зв'язок бібліотеки з кафедрами інституту. Тісні контакти бібліотеки та кафедр диктуються ще й з причини частої зміни навчальних планів, відсутності підручників з деяких дисциплін, впровадження нових предметів. За рекомендацією кафедр бібліотека веде пошук нової спеціалізованої літератури, що виходить із друку та є необхідною для навчально-виховного процесу. Пріоритетними у комплектуванні фонду навчальною та методичною літературою є навчальні дисципліни та спеціальності, що були тільки-но введені, а також дисципліни кафедр, які проходять акредитацію. Особлива

увага при комплектуванні приділяється формуванню фонду бібліотеки українськомовними навчальними виданнями, затвердженими або рекомендованими Міністерством освіти і науки України.

Бібліотека інституту по «Віртуальному діловодству» надсилає кафедрам прайс-листи, каталоги видавництв, каталоги передплати періодичних видань для опрацювання та подальшого замовлення підручників та періодичних видань, необхідних для забезпечення навчального процесу.

З новинками користувачі мають можливість ознайомитися у «Бюлетені нових надходжень» на веб-сторінці бібліотеки.

Працівники відділу маркетингу щорічно редагують дані про кількість студентів, отримані від кафедр на початку кожного навчального року на основі розпорядження по інституту.

На сучасному рівні технологія комплектування фонду бібліотеки тісно пов'язана з автоматизацією бібліотечних процесів. Впровадження електронних інформаційних технологій в сучасну бібліотечну діяльність забезпечує:

- автоматичне формування замовлень та автоматизований облік їх виконання,
 - одноразове введення даних і багатоцільове їх використання,
 - контроль за точністю оформлення надходження партії.
- Застосування автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи також полегшує ведення бібліотечної документації та статистики.

Говорячи про оптимізацію електронних технологій, про їхні переваги перед традиційними, необхідно відзначити

постійне їхнє вдосконалення й розширення можливостей. Комплексна автоматизація дозволила не тільки полегшити працю бібліотекарів, виявити помилки традиційних технологій, раціонально розподілити трудові ресурси, але й надати користувачам зовсім нові можливості у пошуку та отриманні необхідної інформації. Співробітники відділу маркетингу вивчають досвід використання новітніх технологій у бібліотечній роботі й застосування їх на практиці.

Весь обсяг нових надходжень обробляється за допомогою АБІС «УФД/Бібліотека». Її особливістю є створення єдиного робочого місця з наданням доступу до певних функцій в залежності від повноважень користувача, зареєстрованого в системі. Це дозволяє автоматизувати процеси, пов'язані з обробкою видань від оформлення замовлення до вилучення з фонду.

Паралельно з картковим створений електронний каталог. З 1998 р. до нього заноситься інформація про всі нові надходження до бібліотеки, ведеться інвентарний і безінвентарний облік. Інвентарна книга в друкованій формі ведеться з 2005 р.

Під час реєстрації нових надходжень систематизатор вказує і місце збереження кожного примірника, що дає змогу зробити у електронному вигляді статистику нових надходжень по структурних підрозділах.

Також АБІС «УФД/Бібліотека» дозволяє здійснювати статистику документів, які вибули з фонду. Акти на списання формуються у БД «Вибуття з фонду», в яку вносяться дані про черговий акт на списання. А у «Бібліотечному фонді» вводяться інвентарні номери примірників, які вибувають і у вікні «Списання»

заповнюються відповідні поля. Коли всі примірники певного акту пройшли процедуру списання, у вікні «Акт списання» програмою рахується кількість списаних примірників та інші показники.

Кожного року в листопаді місяці згідно наказу по інституту «Про проведення інвентаризації активів та зобов'язань» відбувається перевірка 20% бібліотечного фонду.

Отже, аналізуючи технологію комплектування фонду бібліотеки ВТЕІ КНТЕУ можна зробити висновки, що відбуваються позитивні зміни у цьому процесі та продовжуються пошуки нових можливостей з його вдосконалення.

На сьогодні бібліотека ВТЕІ КНТЕУ намагається в повному обсязі та своєчасно задовольнити інформаційні потреби студентів, аспірантів та викладачів. Використовуючи новітні технології, віддалені ресурси, вдосконалюючи систему обслуговування, вона задовольняє зростаючі потреби своїх користувачів.

Не зважаючи на різноманітні труднощі, бібліотека намагається комплектувати фонд новими актуальними надходженнями відповідно до профілю інституту та запитів користувачів, відшукуючи джерела надходжень та отримуючи доступи до нових баз даних електронних ресурсів. У своїй роботі бібліотека ВТЕІ КНТЕУ обирає шлях ефективних змін та інноваційного розвитку, впровадження новітніх інформаційних технологій та формування потужних інформаційних ресурсів, доступність, актуальність і повнота яких сприятиме якісній підготовці вищим навчальним закладом фахівців, що володітимуть передовими знаннями, необхідними для професійної діяльності.